

O'ZBEK XALQ MUSIQA MEROSI YOSHLAR MA'NAVIY DUNYOQARASHINI SHAKLLANTIRISHDAGI O'RNI

Jo'rayev Xurshid Muradillayevich

Farg'ona davlat universiteti

"Musiqqa ta'limi va san'at" kafedrası magistranti

Annotatsiya

Ushbu maqolada o'zbek xalq musiqqa merosi yoshlar ma'naviy dunyoqarashini shakllantirishdagi o'rni haqida ma'lumotlar keltirilgan.

Ka'lit so'zlar: xalq, musiqqa, merosi, yoshlar, ma'naviy, dunyoqarash, shakllantirish.

Аннотация

В данной статье представлена информация о роли узбекского народного музыкального наследия в формировании духовного мировоззрения молодежи.

Ключевые слова: народ, музыка, наследие, молодежь, духовность, мировоззрение, формирование.

Annotation

This article provides information about the role of Uzbek folk music heritage in shaping the spiritual worldview of youth.

Words: folk, music, heritage, youth, spiritual, worldview, formation.

KIRISH

Hozirgi zamon o'zbek musiqqa ijodiyoti serjabha va ko'lami keng, usluban boy va rang-barang, rivojlangan va shiddatli jarayon sifatida gavdalanadi. Zotan, musiqiy madaniyatimiz juda qadim, betakror va noyob anhanalarga ega bo'lgani holda, zamona zayli bilan yangidan-yangi yo'nalish, shakl, janr, uslublar bilan yanada boyib bormoqda. Demakki, asrlar osha bizgacha yetib kelgan ardoqli navobaxsh merosimiz qatori bir necha avlod ijodkorlarining ko'rkam musiqiy anhanalari madaniy-ma'naviy mulkimizga aylandi. Har qanday san'at turi har xil vositalar orqali hayotiy voqelikni aks ettirishga qodir ekan, so'nggi yuz yillik mobaynida O'zbekiston musiqasining rivojlanishi nechog'lik murakkab va o'zgaruvchan ijtimoiy sharoitlarda kechganini yaqqol tasavvur qilish mumkin. Xususan, 20-yillardan e'tiboran kompozitorlikka xos ifoda vositalarining izchil joriy etila boshlanishi musiqiy madaniyatimizda musiqqa ijodkorligining yangi tizimi barpo etilishidan dalolat berdi.

Tabiiyki, tez orada o'zbek xalq ijodiyoti, An'anaviy bastakorlik hamda havaskorlik singari o'zaro chambarchas bog'liq qatlamlar bilan uzviy bog'liq ravishda milliy qadriyatlarimizga, «noAn'anaviy» kompozitorlik ijodkorligi muhim tarmoq sifatida qo'shiladi. Umumbashariy madaniy taraqqiyotga mos ravishda mazkur jabha o'lkamizda tarixan juda qisqa muddat ichida uzil-kesil shakllanib, samarali rivoj topganini alohida ehtirol etish lozim.

G'arbiy va SHarqiy Ovrupa mamlakatlari tajribasidan unumli foydalanibgina qolmay, o'zgacha yaratuvchanlik qonun-qoidalarini o'zlashtirish, uni o'zbek xalq musiqasining boy imkoniyatlari bilan mohirona payvand qilish maqsadida ilg'or kompozitorlarimiz nafaqat Markaziy Osiyo, balki SHarq mintaqasi doirasida ulkan yutuqlarni qo'lga kiritishga muvaffaq bo'ldilar.

Yangicha musiqiy uslubda noyob zamonaviy asar yaratish, jahon xalqlari musiqasi rivojlanishini hisobga olib, tobora yangidan - yangi ijodiy ufqlarni ochib berish bilan tavsiflanuvchi baynalminal jarayonga O'zbekiston o'z munosib ulushi bilan dadil kira oldi. Kasbiy ulg'ayish bosqichlarini tezkorlik bilan o'tab, har tomonlama yetuklik pallasiga ko'tarilishi bilan «O'zbek kompozitorlik maktabi» dunyo musiqasi madaniyatida o'ziga munosib o'rinni egallashga intildi.

Asosan XX asrning ikkinchi yarmida vujudga kelgan ana shunday ijodga moyillik darajasi ilgari ayri-holda bo'lgan ikki toifadagi musiqiy tafakkur anhanalarining o'lkamizda uzviy mushtarakligiga erishilganligi bilan ham xarakterlanadi. SHu boisdan ko'p ovozlik uslub ila bunyod etilgan turli janrlardagi badiiy jihatdan barkamol, mumtoz asarlar ma'naviy qadriyatlarimizning jahonshumul salohiyatini yanada oshirdi.

Musiqiy madaniyatimizning yangi yo'nalishi bo'lgan o'zbek simfonik musiqasi 70-80-yillarda peshqadam safga chiqib olganini eslab o'taylik. Bu o'rinda respublikamizda, qo'shni va qator xorijiy mamlakatlarda o'tkazilgan nufuzli madaniy tadbirlar, kontsert, ko'rik-tanlov hamda festivallarda katta muvaffaqiyat bilan ijro etilgan o'zbekona poemalar, syuitalar, uvertyuralar, fantaziyalar, cholg'u kontsertlar va simfoniya xalqaro musiqasi jamoatchiligi diqqat-ehtiborini qayta-qayta o'ziga jalb qilgan.

Bugungi kunda o'zbek musiqasi san'ati nafaqat asl An'anaviy ko'rinishlarida, balki kompozitorlik yo'nalishlarida ham xalqaro miqyosda tobora kengroq tan olinmoqda. Bu mahnoda sof cholg'u musiqasi, xususan, uning ancha murakkab sanalmish simfonik ijodiyoti alohida ehtiborga molik. Endilikda respublikamiz kompozitorligi shunchaki xilma xil musiqasi janrlarida yozish va izlanish tajribalaridan iborat bo'lmay, balki noyob anhanalariga, mumtoz namunalari xazinasiga ega sarmahsul oqimdir. Uni turli yillarda xalqchil kuy ohanglar zaminida

yaratilgan noyob va betakror asarlar tashkil etadi. Zero, har qanday andozada bastalangan musiqaning milliylik, badiiy barkamollik, o'ziga xoslik, mazmundorlik, tahsirchanlik kabi fazilatlar hamisha qadrlidir.

Yuksak kasb mahorati, teran bilimdonlik, nozik did bilan ko'hna milliy anhanalarga tayanib yaratilgan asarlarning umri boqiyiligini birgina o'zbek simfonik musiqasi misolida yaqqol ko'rish mumkin.

Jumladan, 30-yillarning ikkinchi yarmida yaratilgan Aleksey Kozlovskiyning ovoz va simfonik orkestriga moslashtirilgan ehtirosli «Tanovar» poemasi, «Lola» syuitasi, Reyngolpd Glierning «Farg'ona bayrami» shodiyona uvertyurasi tinglovchilarga hamon olam-olam zavqu shavq bag'ishlab kelmoqda. Simfonik orkestr ishtirokida ijro etishga mo'ljallangan o'lmas kashfiyot darajasidagi asarlar orasida Mutal Burhonovning yakkaxon, xor va simfonik orkestr uchun «Alisher Navoiyga qasida»si, Muxtor Ashrafiy, Georgiy Mushelp, Sulaymon Yudakovlarning qator simfonik asarlari, Doni Zokirovning «Lirik poema»si, Boris Nadejdinning «Bolalarga» syuitasi, Ikrom Akbarovning «SHoir xotirasiga», «Epik poema»lari, «Samarqand hikoyalari» turkumi, Sayfi Jalilning «Samarqandnoma» simfoniyasi, To'lqin Qurbonovning simfonik kuylari, Mirsodiq Tojievning «SHoir sevgisi» poemasi va 19 ta muhtasham simfoniyalari, Mirxalil Mahmudovning 3 ta simfoniyasi, Nurilla Zokirov, Mustafu Bafoev, Rustam Abdullaev, Habibullo Rahimov, Bahrullo Lutfullaev va boshqa ijodkorlarning yutuqlari musiqiy madaniyatimiz ravnaqiga munosib hissa bo'lib qo'shildi.

Zaminimizdagi musiqa san'atining rivoji uch ming yilga borib taqaladi. O'tgan bu zalvorli davrlar mobaynida musiqiy madaniyatimiz juda ko'p marta o'zining uzoq rivojlanish davrini bosib o'tdi va xalqimiz ma'naviy boyligining negizi sifatida ezgulik va taraqqiyot uchun xizmat qildi. SHuning uchun ham biz juda boy, rang-barang, ko'lam keng, usluban xilma xil, qiymati chin mahnoda bebaho darajali ulug'vor musiqiy merosga egamiz.

O'rta asrlarda faqat mumtoz ijodkorlik qatlamida «O'n ikki maqom»dek muhtasham tizim, uning negizida shakllanib bizgacha yetib kelgan Buxoro va Xorazm maqom turkumlari, Farg'ona-Toshkent maqomlari, An'anaviy ijrochilik va surnay yo'llari, xalq bastakorlik ijodkorligi, musiqiy dostonchilik san'ati musiqiy madaniyatimizning sarchashmalari sifatida bahramand qilib kelmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. K.Azimov. O'zbekiston dirijyorlari. Toshkent 2001
2. R.Tursunov. Xalq musiqa ijodiyoti va adabiyoti Toshkent 2003.
3. R.Tursunov. S. Mannopov. An'anaviy qo'shiq ijrochiligi uslubiyoti. Ijod dunyosi nashriyoti 2003.